

Volumul *Chișinăul interbelic cu pretext fotografic*. Editura Cartier, 2025, coordonat de Diana Vrabie, Alexandru Corduneanu, reunește șaptesprezece autori din spațiul românesc și basarabean într-un proiect care transformă memoria în gest de creație. Pornind de la fotografiile de epocă ale Chișinăului interbelic, prozatorii construiesc un mozaic de voci, stiluri și perspective care refac, prin limbaj, o hartă afectivă a orașului. În prefață, Diana Vrabie vorbește despre „Chișinăul de azi ca manuscris rescris de-a lungul deceniilor, ce menține urmele fine ale vechilor caligrafii” (Vrabie, 2025, 7), o imagine care definește întreaga filozofie a antologiei: orașul ca

palimpsest al memoriei.

Relația dintre fotografie și memorie este articulată ca tensiune între imaginea fixă și timpul trăit. În *Omnis Heritage Centre*, George C. Dumitru reflectează asupra modului în care tehnologia reconstituie trecutul, dar îi poate diminua sensul. Pornind de la fotografia regelui Carol al II-lea la gara din Chișinău, naratorul oscilează între memoria digitală și memoria umană, întruchipată de bătrâna doamnă, sugerând că trecutul devine credibil doar printr-o voce vie. În *Noi*, 49, Cristian Fulaș folosește fotografia bulevardului Alexandrovskia ca declanșator al unei memorii traumatice, articulate prin monologul unui supraviețuitor al pogromului. Chișinăul rămâne „casa mea, oriunde mă vor purta pașii” (Fulaș, 2025, 21), iar detalii recurente, „rângile și bătele”, corbii care „iau în gestiune” orașul, concentrează trauma într-o formulare-limită: „nu se poate spune că eu nu am murit în acea noapte” (ibidem, 24). Alte texte explorează memoria prin ritm, ciclicitate sau impresie senzorială. În *Le train-train de la vie*, Emilian Galaicu-Păun construiește o memorie sonoră, articulată prin repetiție și variațiune, în timp ce Vianu Mureșan, în *Iar până mâine va mai trece un veac*, urmărește revenirea istoriei sub forme mereu schimbate. Fotografia funcționează ca indiciu al mișcării continue a orașului în conștiința privitorului. Memoria cotidiană apare în *Orașul meu în interbelic* de Mihaela Perciun, unde Chișinăul este reconstruit prin gesturi, lumini și mirosuri, într-un registru confesiv care privilegiază familiaritatea afectivă. Orașul supraviețuiește prin reinvestire emoțională, nu prin fidelitate documentară.

O direcție tensionată este propusă de *Chișinăuianca* de Emanuela Ilie, text centrat pe relația dintre privire, corp și identitate feminină. Pornind de la fotografia unei necunoscute din cimitirul Eternitatea, „o frumusețe misterioasă tip belle époque” (Ilie, 2025, 39), naratoarea construiește un discurs al apropierii prudente, conștientă că interpretarea spune mai mult despre privitor decât despre subiect. Fotografia activează o memorie senzorială, iar orașul capătă trăsături feminine, trăite prin corp și rezonanță interioară. Tema periferiei și a umanului modest este valorificată în *Petrache* de Maria Pilchin, unde memoria se transmite prin detalii senzoriale și atașamente discrete. Imaginea Sofică organizează afectiv trecutul, surprins în formula: „fata de odinioară, cu sânul mic și obrazul proaspăt” (Pilchin, 2025, 92). În contrapunct, *Străjerul* de Cosmin Perța propune o reflecție asupra responsabilității morale a memoriei, figura străjerului simbolizând obligația de a păstra o istorie amenințată de uitare. Memoria urbană este explorată și prin oralitate și umor în *Malagamba*, omul care a devenit substantiv comun de Dan Lungu, unde istoria circulă prin anecdote și deformări afective. Numele devine semn al unei identități urbane transmise prin limbaj. Dimensiunea corporală a istoriei este accentuată în *31 octombrie 1942* de Moni Stănilă, unde frica și percepția senzorială înregistrează experiența războiului, și în *Jungmann* de Ioana Nicolaie, unde orașul participă la formarea identității prin educație și disciplină. Registrul meditativ este reprezentat de *O asemenea privighetoare* nu a mai cântat pe aici de George V. Precup și *Speranța, în august* de Adrian G. Romila, texte care privilegiază simbolul și percepția. Privighetoarea devine figură a continuității artei, iar orașul apare suspendat între lumină și resemnare. Tema privirii este reluată în *Fotografia* de Nicolae Spătaru, unde imaginea deschide un spațiu al absenței, iar memo-

ria vizuală rămâne fragilă. În *Iarba nu era albastră*, Lucian Dan Teodorovici explorează subiectivitatea și deformarea memoriei într-un registru ironic, subliniind instabilitatea reconstrucției trecutului. Antologia se încheie cu *Blocați între (două lățimi de) șine* de Anda Vahnovan, unde trenul oprit apare ca figură a timpului suspendat. Memoria capătă forma unei așteptări fără rezoluție, iar orașul pare să își țină respirația.

Citit în ansamblu, volumul se conturează ca o arhitectură a memoriei desfășurată pe planuri istorice, afective, tehnologice și estetice, o structură care îmbină detaliul vizual cu vibrația interioară a fiecărei voci literare. Fotografia, aparent obiect inert, funcționează ca punct de pornire pentru narațiune și conștiință, un catalizator al rememorării care reconectează prezentul la straturile sale uitate. Prin diversitatea registrelor stilistice și a perspectivelor, *Chișinăul interbelic cu pretext fotografic* readuce în prim-plan un oraș trecut, dar încă plin de tensiune afectivă, sugerând că viața urbană continuă să pulseze în amănuntele pe care literatura le recuperează. Întâlnirea dintre text și imagine configurează un spațiu comun al memoriei active, un loc în care trecutul nu rămâne blocat în arhivă, ci este repus în circulație, reinterpretat, reînsoțit de sensibilitate contemporană. Fiecare proză deschide un altfel de acces către oraș, uneori prin traumă, alteori prin corporalitate, prin ironie, prin meditație estetică sau prin ritmurile vieții cotidiene. În acest mod, *Chișinăul interbelic* depășește statutul de topos cultural și capătă conturul unei sensibilități comune, al unei geografii afective în care emoția, apartenența și fragmentele de istorie personală se întrepătrund. Volumul oferă astfel nu doar o reconstituire literară, ci și o reflecție asupra felului în care memoria urbană circulă, se modifică și se menține vie prin actul scrisului.

Alexandra RUSCANU